

A NEOKOLONIALISTA GAZDASÁG ÉS IDEOLÓGIA KONCEPCIÓINAK FŐBB KÉRDÉSEI

(Különös tekintettel a Német Szövetségi Köztársaságra)

DR. ILLÉNYI DOMONKOS

(Közlésre érkezett: 1977. május 18.)

I. BEVEZETÉS

„A mai kor rendkívüli. És mi rendkívüli veszéllyel állunk szemben. . . A szabadság védelméért és elterjesztéséért folytatott harc színhelye jelenleg Ázsia, Latin-Amerika, Afrika és a Közép-Kelet, a feltörekvő népek országai. Forradalmuk az emberi történelem legnagyobb forradalmi. Arra törekednek, hogy a jogtalanságnak, zsarnokságnak, kizsákmányolásnak véget vessenek. De ezen túl új világ kezdetét is jelenti mindez. Forradalmukat a hidegháborútól függetlenül támogatnunk kell, eltekintve attól is, hogy a szabadság felé milyen politikai utat és gazdasági módszereket választanak.”¹

A beszéd írója, az USA volt elnöke, J. F. Kennedy érzékelte, hogy a fejlődő világ új kor hajnalához érkezett. Nem mindegy sem az imperialista hatalmaknak, sem a fejlődő országoknak, sem a szocialista világrendszer országainak, milyen ez az új kor, az amerikai impérium, a „gall kakas” vagy a „birodalmi sas” kiterjesztett szárnyai alatt „növekszik”; vagy „gyámkodás” nélkül – ha kezdetben botladozva is –, de önállóan teszi meg első lépéseit.

A szóban forgó politikus az imperialista függés útját jelölte ki a fejlődő világ lakóinak, mert a beszédben említett „szabadság”, az imperializmus frazeológiájában, a fejlődő országok számára legjobb esetben ma is, egyenlőtlen „társkapcsolatok” kialakításának szükségességét jelenti. Ez a megfontolás készítette arra ma a kollektív és magánvállalkozást, az állammonopolista tőkeerőt és multinacionális nagyvállalatot, hogy taktikai eszközök, módszerek, tervezetek tömegét dolgozzák ki a gazdaság; a „koncentrált gazdaság”, tehát a politika és az ideológia területén. Ezek áttételesen vagy nyíltan annak a fő és alapvető feladatnak, stratégiának rendelődnek alá, amely a kapitalista termelési mód alapjainak megtartását, a szocialista világrendszer térrnyerésének megátlását szolgálja.

Az 1944-es Bretton Woods-i konferencia a fejlődő világ problémáit már az új szellemben, a neokolonialista módszerek szellemében és a fenti stratégia aspektusából kívánta megoldani. „Közvetlenül is meghatározó az a tényező, hogy a rossz élet-körülmények a vizsgált fejlődő országokban a kommunizmus táptalaját képezik és a jobb feltételek megteremtése egyúttal a forradalmi energiák levezetését is jelenti.”²

Az új korszak, a második világháború utáni nemzetközi helyzet már fogékonyabbá tette az imperializmust a fejlődő világ nehézségeinek megértésére. A konferencia napjainkig meghatározó érvényű igazságot tárt fel a fejlődő világ ábrázolásával, s ez drámai erővel kényszerítette az imperializmust új történelmi felvonás megírására.

Mégis abban régi maradt, hogy új módszerekkel kívánta a profitérdekeket az adott fejlődő országban biztosítani, abban azonban tényleg új, hogy igyekszik rendszermeg-tartó, rendszert meg- és átmentő funkcióját is érvényesíteni.

Végül is ez az új funkció inherens módon, gazdasági, politikai, ideológiai koncepció kialakításának forrása lesz, amely a szocialista világrendszer komplex befolyása alól szeretné önmagát kivonni; s a fejlődő országokkal együtt, de azok doyenjeként kívánja látni befolyásának, erejének kiterjesztését.

Az új funkció, a régi antikommunizmus mellett tehát, egyszerre két mozzanatra terjed ki. A szocialista orientáció és a fejlődő országok prekapitalista maradványai ellen egyaránt irányul. Az első korábban, az utóbbi a második világháború után, a fejlett tőkés országok gazdasági struktúrájában bekövetkezett változás miatt erősödött fel, amely a fémipart, gépipart, vegyipart, szállítóeszközök gyártását stb. szorgalmazta, viszonylag elmaradott könnyűipar mellett.

A tőkés újratermelési folyamatnak azonban a könnyűiparon kívül a nyersanyag-kitermelés és szállítás is az előfeltétele. Tehát be kell a fejlődő országokat is kapcsolni a fenti két tényező miatt. A megtermelt javakat azonban el is kell adni. Ez a „harmadik világ” több százmilliónyi lakossága nélkül, illúzió. Így az imperializmusnak ismét észre kellett venni a fejlődő országok lakóiban a potenciális fogyasztót. „A fejlett kapitalizmusnak nemcsak a kvalifikált munkások nagy számára van szüksége, hanem fogyasztókra is.”³

Az imperializmus a fenti gazdasági érdekektől vezetve új stratégiai-taktikai vonal kidolgozását tartotta szükségesnek. Ennek egyik komponense volt a szocialista világrendszer gazdaságában, politikájában való „réstalálás”, a másik a fejlődő országok forradalmi útja eltorlaszolásának irányába hatott. Ezt a katonai, politikai, ideológiai eszközökön túl ismét neokolonialista újdonsággal, „struktúrapolitikával” kívánta elérni.

A hazai burzsoázia bekapcsolása azonban kétélű fegyvernek bizonyult. A fejlődő országok burzsoáziája hajlik az együttműködésre, a belső reformok bevezetésére. De természetéből adódóan a külföldi burzsoáziát és a hazai mozgalmat is szeretné kihasználni. A kettő harcából azonban mindig vagy ellenforradalmi, vagy reformista, a kapitalista termelési viszonyokat előkészítő és védő lényegéből adódó funkciója, kerül ki győztesen.

Ma is igaz Leninnek az a megállapítása, amely kifejlett formájában és hosszabb távon, a nemzeti burzsoázia antiszociális magatartására hívta fel a figyelmet. „Amikor a polgári demokratikus mozgalomról beszéltünk, az a vád ért bennünket, hogy minden különbséget igyekszünk elmosni a reformista és forradalmi mozgalom között. Holott éppen ez a különbség az utóbbi időben az elmaradott, gyarmati országokban világosan megmutatkozott, mert az imperialista burzsoázia erejének megfelelően igyekszik az elnyomott népeknél reformista mozgalmat létrehozni. A kizsákmányolt országok burzsoáziája és gyarmattartó országok burzsoáziája között egyfajta közeledés észlelhető úgy, hogy az elnyomott országok burzsoáziája gyakran, bár a nemzeti mozgalmat támogatja, ugyanakkor az imperialista burzsoáziával egyetértésben, azaz vele, minden forradalmi mozgalom és forradalmi osztály ellen harcol.”⁴

Ha a hazai burzsoázia természetéből ez a kettősség következik, akkor csak a nemzetközi proletármozgalom áll maradéktalanul a fejlődő országok progresszív erői mellett. Lenin mindezzel azonban nem elégedett meg; a dialektikus tagadásban az új út megjelölése is megfogalmazódik. Tehát az, hogy az elmaradott országok fiai számára a kapitalista stádium elkerülhető. A burzsoá gazdaság és ideológia csak mennyiségi különbséget lát az imperialista és nemzeti burzsoázia között, amelynek az egyetlen mértékegysége az egy főre eső nemzeti jövedelem. Pedig a gyengén fejlettség nem az egy főre eső nemzeti jövedelemre redukált állapot, amelyet a kapitalizmus nem képes megszüntetni a maga eszközeivel. Abszurd dolog lenne azt állítani, hogy egy folyamat – a gyengén fejlettség –, amely a kapitalista fejlődés elkerülhetetlen eredményeként, a kolonialista

kizsákmányolás melléktermékeként jött létre, ugyanazon kapitalista fejlődés által megszüntethető. Az imperializmusnak közismerten ellenkező céljai vannak. Mindenekelőtt a kapitalista rendszer magatartása ezt igyekszik nagyszámú elméleti konstrukcióval, de mindig apologétikus jelleggel, alátámasztani. Ezért mondhatjuk, hogy „tiszavirág életű” időtartam után lényegében hatástalanul tűnnek el ezek, mert a fejlődő országok tényleges érdekeit nem tudják és nem is akarják megragadni.

Ameddig a tőke, korunkban a monopoltőke, mint döntő gazdasági faktor jelen van, addig a gyengén fejlettség „újratermelődése” reális veszély, amint azt az 1960-as évek „fejlesztési dekádterveinek” – lényegében – eredménytelensége is leleplezi.

A kolonializmus kora lezáródott. A kolonializmus romjaiból új nemzeti államok születtek, szegényen, elmaradottan, kirabolva. Fő feladatunknak „ezen országok gazdasági, szociális fejlesztését tekinthetjük, de ez csak az imperializmustól való tényleges függetlenség útján, mélyreható demokratikus és forradalmi átalakulás eredményeként valósítható meg.”⁵

Korunkban, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején, a forradalom-elmélet minden részterülete aktuálpolitikai tartalommal telítődik meg. Így a szövetségi kérdés elveinek helyes megfogalmazása a munkásosztály világméretű győzelmének előfeltétele. Előfeltétele akkor, ha a szövetségesek száma, szervezettsége, öntudata, politikai aktivitása, gazdasági alkotóképessége jelentős vagy éppen most van kibontakozóban. Hosszabb távon a szövetségi kérdés az a forradalomelméleti és politikai fókusz, amelyben minden részfeladat, a gazdasági, a politikai, az ideológiai harc a gyakorlat szintjén kulminál, amióta a fejlődő országok politikai függetlensége a társadalmi fejlődés új törvényszerűségeinek a kiinduló pontjává vált.⁶

II. A NEOKOLONIALISTA GAZDASÁGPOLITIKA FŐBB IRÁNYAI ÉS CÉLJAI

A békés egymás mellett élés politikája magába foglalja a neokolonializmus, a kolonializmus és az apartheid elleni harcot is. Ez egyben annak a minőségi változásnak az alkotó része, amely a kapitalizmus általános válságának fejlődésében beállt, amelynek egyre erősödő szimptomája a fejlődő országok és imperialista országok közötti éleződő viszály (az olajkérdésben, export–import arányok körül folytatott vitában stb.).

A békés fejlődés nemcsak a szocialista világrendszer érdeke, hanem a gyarmati háborúk tömegét átélte, gazdaságukat éppen szervezni készülő, fejlődő országoké is. A Szomáli Népköztársaság külügyminisztere a béke fontosságát abban látja, „hogy a szovjet békeprogram a békés együttműködés mellett, a számunkra létfontosságú országépítő munkával kötődik össze. Ez rendkívül fontos a fejlődő országok számára, amelyek életük fel- és átépítésén fáradoznak. A béke és biztonság atmoszférája ezeknek kedvez a leginkább.”⁷

Ilyen helyzetben a neokolonialista stratégia arra irányul, hogy a bevezetőben vázoltaknak megfelelően, új szociális bázist alakítson ki és megfelelő politikai és elméleti koncepcióval, intézkedésekkel, primér és szekundér jellegű kapitalista termelési viszonyokat szilárdítson meg.

Ezeknek kellene a fejlődő országokban a magánkapitalista vállalkozást az imperializmus égisze alatt szorgalmazni, politikai, ideológiai és szociális klímát teremteni. Ezt segíti elő a modern polgári ideológia behatolása, amelynek később tárgyalandó fontosabb premisszái: antikommunizmus, szovjetellenesség, reakciós nacionalizmus stb.

Ennek a szociális stratégiának az alapja az állammonopolista rendszer, amely a központi államapparátust, a külpolitikát, a gazdaságot, a tudományt és kultúrát, félállami szervezetek egész hálózatát alakítja ki a stratégiai cél érdekében.

Taktikai eszközei: technikai segély, agrársegély, szociális struktúrasegély.

Stratégiai eszközei: a szocialista világrendszer megvádolása, a békés egymás mellett élés politikájának lejáratása, a nem kapitalista fejlődési út diszkreditálása.

Potenciális szövetségesek: főként a hazai burzsoázia és bizonyos, a „tőke brutalitásától megvadult” kispolgári rétegek.

A fejlődő országok burzsoáziáját, a „kereskedelmi burzsoáziát” és a „bürokratikus burzsoáziát”, mint fő szövetségest igyekeznek az imperializmus kezelni. Bár a hazai burzsoázia érdeke a tőkefelhalmozás és újratermelés saját gazdasági rendszerben; az erőviszonyoktól függően, bizonyos remanens szimpátiával nézi a külföldi tőke terjeszkedését, benne a maga lehetőségeit is keresve.

Azt is észre kellett azonban venni, hogy az új viszonyokhoz való alkalmazkodás kényszere igen erős. Elsősorban azért, mert az imperializmus elvesztette korábbi erejét. A tudományos technikai forradalom következtében a termelőerők növekedtek, a növekedés a tőke és a termelés internacionalizálását sürgette és a fejlett tőkés országok közötti gazdasági kapcsolatok internacionalizálását irányába hatott. De ennek következtében megváltozott ezen országok gazdasági struktúrája. Ez a kevésbé jövedelmező ágak kihelyezését segítette, de a kihelyezésre infrastrukturálisan nem volt a fejlődő világ jó része felkészülve, így az elmaradottság a gazdasági fejlődés, de a tőkés befektetés gátjává is vált a monopóliumok számára. Ezért a „képzési segélyben” megfogalmazott elvek a feldolgozó ipar szintjének emelése mellett, a jövedelemstruktúrában meglévő éles különbségek lebontását, kvalifikáltabb káderek képzését szorgalmazták, hogy a belső igények, a belső piac növelésével az extenzívről az intenzív kizsákmányolásra térhessenek át.

Az intenziválódás egyik fontos feltétele a jelenlevő tőkeerő minősége, mennyisége és politikai „szalonképessége”. Ezeknek a kívánalmaknak is igyekeznek a tőke nagy alkalmazkodóképessége révén megfelelni. A tőke és a termelés internacionalizálásának a jelenségéről van szó, s a fejlődő országok tőkeigénye kedvez a kollektív behatolás tendenciájának.

Ezt teszi lehetővé a Világbank és leányvállalatainak tőkeereje és burkoltabb profilérdekeket kifejező mechanizmusa. A Világbank a részvénytársaságokhoz hasonló felépítésű multinacionális vállalkozás (International Bank for Reconstruction and Development), amely 75 százalékban tőkés részesedésű. Az innen felvett kollektív államkapitalista kölcsönnek majdnem mindig politikai feltételei is vannak, ha nem is olyan nyíltan megfogalmazottak, mint a nyugatnémet imperializmus ún. „Wohlverhalten” klauzulája (amely a kölcsönt a felvevő politikai magatartásához köti).

A Világbank két legfontosabb leányvállalata az IFC (Internationale Finanz-Corporation) és az IDA (Internationale Development Agency).

A neokolonializmus harmadik szervezeti fellegvárát az ún. „társulások” képezik (Assotiationen). [Ilyen pl. az afrikai államok „társulása” (19) az Európai Gazdasági Közösséghez.] A szervezet „fejlesztési alapja” (Entwicklungsfonds) a „fejlesztési segélyprogram” legfontosabb finansziális központja.

Végül a neokolonializmus igen jelentős szervezeti egységei az ún. „információs csoportok”. Ilyen pl. a Haager-Klub – nyolc európai kapitalista ország részvételével. A Pariser-Klub, amely az agentív pénzügyi élet egyik hangadója, míg az előbbi a brazil külföldi tőkeexpanziót koordinálja, az Indian-Pakistan Konsortium, az 1966 óta fennálló Tokio-Klub stb. Ebből a típusból fejlődött ki történelmileg a „közös társulások” rendszere, amely nem azonos a fentebb említett „associação”-val. Ez az imperialista

infiltráció módszere, amely az államosítás veszélye ellen a „közös helyi érdekelttség elvét” ültette át a gyakorlatba. Az imperialista „beszűródés” tipikusan új módszerét főként az NSZK alkalmazza: pl. W. Scheel, az egykori fejlesztési miniszter, indiai missziója során, az új kölcsönt vegyes vállalatok alapításának, működésének további engedélyezéséhez kötötte.⁸

A meglehetősen gazdag nyugatnémet gazdasági irodalom fősorolja a vegyes vállalatok összes variánsait. Ezek a különböző munkákban talált „moduszok” alapján a következőképpen foglalhatók össze:

A vegyes vállalatoknak két alapvetően új típusa alakult ki:

I. Az egyik résztvevő mindig az adott nemzeti állam, a másik a külföldi tőke. Itt elméletileg négy variáns képzelhető el:

- a) A nemzeti állam tőkéje és a külföldi magántőke együtt.
- b) A nemzeti állam tőkéje és egy külföldi állam (vagy államok) közös tőke-részesedése.
- c) A nemzeti állam tőkéje, a külföldi monopoltőke és a nemzeti burzsoázia magántőkéje együtt.
- d) A nemzeti állam tőkéje és a nemzeti burzsoázia tőkéje együtt.

II. A második típusú vállalkozásban a nemzeti államnak nincs részvénytőkéje, „csak” gazdasági és politikai érdekképviselője van.

Mindegyik típusnak és változatnak azonban a közös célja az imperialista kontroll fenntartása, kiterjesztése (pl. Libériában, ahol a vasérc kibányászása a magas vastartalom miatt nagyon rentábilis, nyugatnémet, svéd, amerikai stb. vállalatok végeztetik a munkát).

Ilyen értelemben a vegyes üzem „új gazdasági kategória”, amelyben a kapitalista országok és a nemzeti állam közötti ellentmondás egységével és harcával kell számolni, a megegyező és antagonisztikus érdekek, egyrészt restaurációs, másrészt önálló irányba fejlődni kívánó tendenciái miatt.

Az önálló irányba való fejlődés igénye látszik meghatározóbb tendenciának. A fejlődő országok offenzívája a 70-es években ugyanis olyan mértékű, hogy az egyenlőtlen gazdasági kapcsolatok egészét, nemcsak néhány területét fogja át igen kritikusan. Ezt példázza az 1974 áprilisában New Yorkban megtartott ENSZ-értekezlet anyaga is, amelyben a fejlődő országok panaszt emeltek a kapitalista országok fentebb említett „praktikái” ellen.

A gondolatot továbbfejlesztve, ezen az értekezleten két igen fontos okmányt fogadtak el:

I. „Új nemzetközi gazdasági rendszerről szóló deklarációt”.

II. „Akcióprogramot”.⁹

Az elsőben megfogalmazódik, hogy a technikai haladás szerény potenciált teremtett a fejlődő országokban, de az idegen és gyarmati uralom maradványai, a neokolonializmus minden formájában változatlanul a teljes szabadságért, haladásért küzdő népek törekvéseinek legnagyobb akadályát képezi.

Az akcióprogram felhívás volt az objektív lehetőségek jobb kihasználására a gazdaság és társadalom gyorsított ütemű fejlesztésében, ugyanakkor határozott, közös fellépést sürgetett, követelt a neokolonializmus csoportos expanziója ellen.

A neokolonializmus elleni fellépés erősödésének szimptomája volt 36 afrikai kormányképviselő közös akciója 1973 júliusában, az Európai Gazdasági Közösség brüsszeli konferenciáján. Követelték, hogy a tőkés és a fejlődő országok gazdasági kapcsolatait vizsgálják meg, ugyanakkor utaltak a szocialista világrendszer önzetlen segítségére.

A neokolonializmus elleni két- és többoldalú fellépés az imperializmust védekezésre és bizonyos fokig alkalmazkodásra kényszerítette. Ez viszont a politikai, gazdasági céljai közötti új viszony kialakításához vezetett. Egy történelmi példával: míg korábban a természeti kincsek, piacok, természetes és emberi tartalékok közvetlen kizsákmányolása valósult meg – és a gyarmati rendszer jelentette, testesítette meg a kirablás mechanizmusát – addig ma az imperializmus fő törekvése: megtartani a fejlődő országokat a kapitalizmusnak. A neokolonialista stratégia arra irányul, hogy a fejlődő országokra a kapitalista utat rákényszerítse, hogy ezeket az államokat a polgári rendszer kereteiben tartva, ott saját gazdasági pozícióját megtartsa és ezeket az államokat az imperialista külpolitika vontatókötelére fogja. Ezt több tényező is elősegíti, pl. az új államok erős gazdasági kötődése a korábbi anyaországhoz, segélyakciók, a burzsoázia nyugatbarátsága, földbirtokosok, kisárutermelők szerepe stb.

A fentiekből kiderült, hogy a neokolonializmus áramába valamennyi fejlett tőkés ország bekapcsolódott, vagy mint „kollektív gyarmatosító”, vagy mint állammonopolista-vagy magántőkeexportőr. Ebben kivette és kiveszi a részét az NSZK is, amely 1945 után közvetlenül nem, de „visszatérése után a szabad piaccgazdasághoz”, (Deutschlands Rückkehr zum Weltmarkt – Ludwig Erhard által írt munka 1954-ben, amely 1945–53 közti szakaszt tekinti át a polgári ökonómus módszerével és külön hangsúlyozza a fentieket), pszichológiai előnnyel indult a többi volt gyarmattartóval szemben. Az NSZK az „Antikolonialmacht” szerepében lépett fel, s ez sok politikus számára elfogadhatóvá tette a német tőke befogadását. Az expanzió teljes kibontakozása a 60-as évek második felére esik. A Deutsch Bank A.-G. elnökének szóvivője, F. H. Ulrich, a Kieli Gazdasági Intézetben a finánc-tőke meghívott képviselői előtt a következőkben jelölte meg az új perspektíva főbb pontjait:

„Rendkívül praktikus út a termelés külföldre való áthelyezése; alacsony bérnívó, a nyersanyag közelsége és ezen előnyök kombinálása miatt. A komplett saját termelés mellett itt megemlíteném az alacsony bérekből adódó értéktöbbletet, másrészt a résztermelést, amelynek termékeit az NSZK-ba vagy egy harmadik országba exportálják és szerelik össze. Ha egyes cégek egész készletükkel külföldre mennek (pl. Rollei Singapurba, Bosch Indiába vagy Tajvanba), akkor az eddigi szállítókat is érinti majd a strukturális változás. De ezen túl ipari pozícióink megerősödését is jelenti ez a nemzetközi piacon, nem beszélve a „know-how” és más kapitalista titkok megismeréséről”¹⁰

A „technológiai neokolonializmus”, ahogyan a korábban idézett F. H. Ulrich és mások propagálják, a „brain drain” analógia alapján „labour drain”-nak is nevezhető. A nyílt rendszerű termelés azonban nemcsak a „munkaerő elszívását” jelenti, hanem az új iparágak teljes kivonását is a nemzeti újratermelés folyamatából. De ezen túl a fejlődő országokban idegen termelési ciklus kapitalista relációban pótolható alkotó-elemeiként fungálnak, amelyek a nemzetközi monopóliumok számára értékesek és működésüket is ezek a szervezetek határozzák meg.

Ezekből adódnak a „technológiai neokolonializmus” mindkét formájára egyaránt jellemző közös funkciók:

1. A fejlődő országok munkaerő-potenciáljának a profitnövelés érdekében történő maximális kihasználása.
2. A fejlődő országok extenzív kizsákmányolásának, amely a „nyersanyag-kolonializmusban” öltött testet, elsősorban új, intenzív módszerekkel való felváltása.
3. Minőségileg új profitforrások feltárása.
4. A technológiai fölény és az imperialista ipari államok egyeduralmának biztosítása a fejlődő országokkal szemben.

5. „A technológiai olló” növelése és ezzel a termelékenységi és jövedelemszint közti különbség megtartása.
6. A neokolonialista politika álcázása, mivel a „technológiai kolonializmus” úgy jelenik meg az imperialista ideológiában, mint a fejlődő országok iparosítási törekvéseinek tett engedmény vagy áldozat.

A „technológiai neokolonializmustól” eltérően a „korlátozott termelési kooperáció” formája is igen elterjedt, amely a nemzetközi trösztök és fejlődő országok között lényegében bérmunka jellegű. Az új gazdasági stratégia egyik speciális formája a technikai- lag fejlett termékek résztermelése a fejlődő országokban. Itt „vendég- vagy idegen- termelésről” (Gast- oder Fremdenproduktion) van szó, amely nem, vagy kevéssé kap- csolódik az illető ország nemzeti újrátermeléséhez. (Pl. a Benz-cég hűtőgéppalkatrészeket gyárt Singaporé-ban.)

A neokolonialista stratégia célja az imperialista rendszer megőrzése, ehhez használja fel a monopoltőke az állami apparátust, saját szervezeteit és intézményeit. Ebből viszont az következik, hogy konszernnek nem engedik át a neokolonialista politika kivitelezését teljesen, csak segítséget keresnek és találnak is az imperialista államban. Kölcsönhatás van közöttük, de ellentét is. Az állam mint a neokolonialista politika előkészítője jelenik meg, összmonopolista érdekeket képvisel, amit úgy kell értelmeznünk, hogy a legnagyobbaké a primér szerep, de szekundér monopolista érdekek képviselőjével olykor ellentétbe is kerülhetnek a legnagyobb monopóliumok érdekei. Gyakran azokban az intézkedésekben, amelyet az imperializmus „fejlesztési segélyként” posztulál, az állam közvetve a fejlődő országok kizsákmányolására, illetve neokolonialista „befolyásolására” is vállalkozik.

Ezen túl azonban a különböző politikai, ideológiai, gazdasági, kulturális, katonai és technikai intézkedések átfogó rendszeréről van szó:

1. Stratégiai-taktikai variánsok kidolgozása és a neokolonialista politika ideológiai megalapozása.
2. Speciális reklám, biztosító és támogató apparátus megteremtése a monopoltőke gazdasági expanziójának a támogatására.
3. A neokolonialista multilaterális pénzügyi intézményekben való részvétel (Világ- bank, IFC, IDA, OECD stb.).
4. Katonai és biztonsági erőkre való befolyás kiterjesztése, hogy a neokolonialista kizsákmányolás folyamatosságát, ha kell, ellenforradalmi erőkkel tudják biztosí- tani.
5. Félig állami és magánszervezetek, intézmények bevonása (egyház, szakszervezet, pártok, alapítványok, vállalkozói szövetségek, „kulturális szövetségek” stb.) a politikai manipuláció bonyolult rendszerében, a közvélemény befolyásolására.
6. Tanácsadói hálózat kiépítése (szakértők, tanácsadók stb.) a fejlődő országok társadalmi életének egyes területein.

A neokolonialista politika gazdasági elveinek, támogatóinak körén túl szükséges e politika főbb megjelenési formáiról beszélni. A leginkább ismert eszköz a „fejlesztési segély”. Ennek a magánkapitalista és állami (vagy állami!) forrásai ismertek. Nagyságáról rendszeresen tájékoztatják a világot, egyrészt a kapitalista „érdemek” kiemelése érdeké- ben, másrészt a két világrendszer versenyében kívánják maguk számára biztosítani az első helyet, statisztikai adatok segítségével, ha másként nem lehet.

A „fejlesztési segély” összege igen magas, mert azokat a kiadásokat is beszámítják, amelyeket „know-how”-ra, kémkedésre és szubvencióra fordítanak. 1971-ben az összes „fejlesztési segély” 17,4 Mrd dollár volt, amelynek majdnem fele (48,3%) magántőke- exportból állt. A többi (51,7%) állami eszközökből jött össze, amelynek kb. a felét az USA adta, alárendelve ezt közismert agresszív katonai doktrínájának. Mivel a „fejlesztési

segély” nem hozta meg a várt sikert, ezért az imperialista burzsoázia a 70-es évek elején részben taktikát változtatott, amennyiben a gazdasági eszközöket a kapitalista termelési módon belül maradt ún. „súlyponti országok” támogatására fordították.

Ezzel az állami tőkeexport erősebb politikai-gazdasági determináltságát kívánták elérni, anélkül, hogy a katonapolitikai célkitűzések vesztek volna jelentőségükből. Az USA, NSZK, Franciaország, Nagy-Britannia latin-amerikai politikája éppen azt mutatja, hogy az imperializmus kombinálja ezeket a módszereket. (Pl. 1961. „Szövetség a haladásért” és 1973 szeptember – a chilei ellenforradalom aktív támogatása.)

A neokolonializmus további formája a világgiazi mechanizmus és tőkeexport által történő kizsákmányolás. A nem szocialista világ ellentétes tényezői között sokrétű gazdasági kapcsolatok eredménye ez, amelyben a fejlődő országok függősége, másrészt a kapitalista világgiazi állammonopolista módon megszervezett profitérdekei – jutnak kifejezésre. Ennek a következő fő formái léteznek:

I. Neokolonialista tőkeexport, amelynek legfontosabb expanziós szférája a nyersanyagsektor. Itt szenvedte el az imperialista neokolonializmus eddigi legnagyobb vereségét.

A tőkeexport egyrészt a nyersanyagok közvetlen „megvételére” irányul, másrészt a gyorsan növekvő nemzeti piac kihasználásával, a hatalmassá nőtt posztkoloniális igényeket elégíti ki olyan gyorsan, hogy azt a nemzeti ipar versenyképtelensége miatt, sokszor ennek pusztulása követi.

Minden külföldi tőkebefektetés fele a nyersanyag-kitermelésre és a kőolajipar működtetésére irányul. Az exportált tőke egyharmadát a különböző iparágakba fektetik és az onnan származó profit nagy részét a nemzetgazdaságtól elvonva „repatriáltatják”. Egy bizonyos része azonban az adott fejlődő országban marad, itt „reinvestálódik”, tehát további tőkeképzés eszköze lesz. Az így előállt veszteség a fejlődő országokban 1970-ben 70 Mrd dollárt tett ki. Az említett veszteségek a tőke profitját gazdagítják évente cca. 5–10 Mrd dollárral. Ezt az ENSZ nyilvánosságra hozott, export–import cserearányokat (terms of trade) jól szemléltető jelentése is alátámasztja. E szerint, ha egy ország 1965-ben egy meghatározott készterméket importált, ezért 1/5-ével több nyersanyagértéket kellett fizetnie, mint tíz évvel korábban. A kizsákmányolás mértéke 1965 után sem csökkent, ezt mutatja az egyik NSZK-publikáció is: „Aktion für Entwicklung und Partnerschaft.” A publikáció szerint csak 1965–70 között a fejlett tőkés országok nyeresége 30 Mrd dollárt tett ki.¹¹

II. Egyenlőtlen kereskedelem. Tehát a külkereskedelemben a monopóliumok a fejlődő országokat a neokolonialista árólló segítségével zsákmányolják ki:

- a) Nem a fejlődő országok határozzák meg a legfontosabb exportcikkek árát, hanem a nyersanyag-monopóliumokat kezükben tartó árutőzsde urai a tőkés országokban. Magas tőkekoncentrátságuk és uralkodó helyzetük miatt a tőkés gazdaság mozgását, a keresletet és kínálatot messzemenően szabályozni tudják, nagy tartalékokat képezve és a kereslet idején piacra dobva, neokolonialista kereskedelmi profitra tesznek szert. Ennek következtében a nyersanyag világgiazi árai esnek. A nagy exportveszteségek mellett legalább ilyenek az importból származóak. Ez szintén a monopóliumok árdiktátumainak eredménye, amely a készáruk árát igen magasra tartja.
- b) Az exporthitelek túlzott igénybevétele szintén komoly fizetési gondokhoz vezetett. Az ötvenes évek közepe óta a rövid lejáratú szállítási hitelek felhalmozódása miatt, jó néhány országnak át kellett csoportosítania az adósságait. (Így pl. Argentínának, Braziliának, Chilének, Ghanának, Indonéziának stb.)

Az exporthitelek így a kizsákmányolás forrásaivá váltak, mert a tartozást igen rövid idő alatt 8–12 százalékos kamattal kellett visszafizetni.^{1 2}

Az eladósodás mértékére jellemző, hogy 1972-ben elérte a 70 Mrd dollárt és az UNCTAD-konferenciák adatai, prognózisa szerint ez csak növekedni fog (1980-ig cca. a duplájára).

Ezek a tények azonban újabb neokolonialista függőségi viszony kialakítását hozhatják, amit az állami és magántőke messzemenően ki is fog használni, az eddigi gyakorlatnak megfelelően. Az adósság törlesztésére felvett összegek olyan „circulus viciosus”-állapotot teremthetnek, amely a neokolonializmus állandó melegágyává változik. A már idézett Pearson-jelentés szerint is, a fejlődő országok eladósodása a törlesztés miatt lesz egyre nagyobb teher. Ezért állandó fizetési válságokkal lehet számolni, és a jelenlegi helyzet vizsgálata is arra utal, hogy a törlesztés ezen országok csekély nemzeti jövedelme miatt a közeljövőben még súlyosabb pénzügyi-politikai válság oka lesz.

Ez a tényező nehezíti a fejlődő országok pénzügyi helyzetét, amelyet a külföldi pénzcsoportok részbeni, majd teljes kikapcsolásával, a nemzeti ipar, valutarendszer stb. kiépítésével; végeredményében a neokolonializmus minden megnyilvánulásának kiküszöbölésével lehet megoldani. S ez pillanatnyilag igen nehéz feladat. A volt gyarmati országok tőkeigényes „nemzeti fejlesztési programok” előtt állnak, a fejlett tőkés országok viszont nagy tőkeerővel rendelkeznek, mint pl. a Német Szövetségi Köztársaság is. Ráadásul nem korlátozza a német tőke mozgását olyan pszichológiai teherrel a fejlődő világ előtt, mint a brit, a francia vagy az amerikai tőkéét.

Különösen 1960–61-től erősödtek fel a nyugatnémet monopóliumok expanziós törekvései. Az NSZK monopóliumainak expanziós ereje a következő tényezőktől függ:

1. Milyen nagy a monopóliumok ereje az NSZK-ban, amely a termelés és tőke monopolizáltsági fokában fejeződik ki.
2. Milyenek az értékesítési feltételei más országokhoz viszonyítva.
3. Milyen nagy a nyugatnémet állammonopolista kapitalizmus effektivitása, amelybe a konszernek beágyazódnak.
4. Mennyire tudnak az NSZK-konszernek rugalmasan reagálni a külső-belső változásokra.
5. Milyen a konszernek struktúrája, ereje, a külföldi piacokon a nemzetközi tartalékokat hogyan tudják felhasználni és monopolizálni.

A Chicago-ban megjelenő „Fortune” rendszeresen közli a világ legnagyobb konszernjeinek ranglistáját, amelyet a forgalom, a foglalkoztatottak száma és az aktívák alapján állítanak össze. A 200 legnagyobb forgalmú konszern országonként a következőként oszlik meg:^{1 3}

	1960	1970	1971	1972
USA	127	123	119	118
Nagy-Britannia	25	18	18	18
NSZK	20	15	17	18
Franciaország	7	13	13	12
Japán	5	13	16	16
Egyéb	16	18	17	18

Tőkeerő szerint a tíz legnagyobb konszern forgalma 1962 és 1972 között:

	1962 (Mrd USA dollár)		1972 (Mrd USA dollár)	
Nagy Britannia	20471	47,7%	50118	34,6%
NSZK	10624	24,7%	35646	24,6%
Franciaország	6078	14,2%	24492	16,8%
Japán	5760	13,4%	34790	24,0%

A táblázatból megállapítható, hogy az NSZK, a konszernek számát illetően csak 1972-ben éri utol Nagy-Britanniát, de ezek tőkeereje, főként pedig mozgékonyasága, a holding-rendszer miatt, semmiben sem marad el a brit nagyvállalatokétól.

Míg a 15 legnagyobb NSZK-vállalat 1960-tól 1971-ig 158%-kal növelte részvénytőkéjét, addig az export 230%-kal nőtt. A világ 50 legnagyobb tőkeerővel rendelkező konszernje között 18 NSZK-konzern van, ezekre esett az 50 legnagyobb monopólium összeforgalmának 40%-a.¹⁴

A fent idézett IPW-jelentés közli az 50 legnagyobb ipari konszern adatait, így forgalmát és foglalkoztatottjainak számát. Ebből megállapítható a konszernek tőkeereje és várható politikai aktivitása is, amely teljesen sohasem esik egybe tényleges vagyoni hatalmukkal.

Az 50 mammutvállalat közül 22-nek 10%-nál nagyobb a külföldi érdekeltsége, fiáléi és részvényvállalatai nemcsak a „márkát” közvetítik befelé, hanem a nyugatnémet monopóliumok hatalmát, akaratát kifelé is igyekeznek érvényesíteni. A vállalatok között van néhány amerikai is, meg kell azonban jegyezni, hogy az amerikai német érdekeltségek lényegesen nagyobbak, mint a táblázaton látható amerikai monopóliumok anyagi erői.¹⁵ (1. sz. melléklet.)

Hogy a legjelentősebb cégekről és az összefonódásról képet kaphassunk, az öt legnagyobb vállalatról „szociológiai mintát” vettünk, amely lehetővé teszi, hogy adatai alapján általánosítsunk. „A gazdasági formák analízisét nem mikroszkóppal, sem kémiai reagensekkel nem lehet elvégezni. Mindkettőt az absztrakció erejével kell pótolni”¹⁶ – írta Marx A tőkében.

Ennek alapján a gazdasági bázist és a társadalmi struktúrát szükséges elemezni, hogy az állammonopolista rendszer lényegéhez közelebb jussunk.

A gazdasági bázis az összeolvadások révén rendkívül centralizált és koncentrált néhány nagy monopólium hatása alatt áll.

1. Az IC. Farben-Nachfolger Gesellschaft 1971-ben 47 Mrd DM-et forgalmazott. 500 ezer munkást alkalmazott, ebből 130 ezer külföldön működő vállalat dolgozója volt.
2. A Thyssen/Mannesmann csoport (Krupp igen közel áll hozzájuk!) 33 Mrd DM-et forgalmazott, 370 ezer embert foglalkoztatott.
3. A Siemens, AEG–Telefunken+Bosch együtt szintén 33 Mrd DM forgalommal és 1971-ben 640 ezer emberrel dolgozott, amelyből 120 ezer leányvállalat alkalmazottja volt.
4. A Flick, Volkswagen, Haniel, Quandt konszernek összeolvadtak, de a Flick-csoport vezet. 47 Mrd DM-et forgalmaztak és 600 ezer embert foglalkoztattak a fenti időpontban.
5. A Hoesch-konzern 1972 óta együttműködik a holland Noogovens-konzernnel – Estel-konzern néven. Forgalmuk 8 Mrd DM-et tesz ki és kb. 100 ezer embert foglalkoztatnak.

Ez összesen 170 Mrd DM. Az NSZK iparának 30%-a. Külföldi vállalatainkban több mint 2 millió ember dolgozik, de a vállalatok ennél jóval nagyobb befolyási szférával rendelkeznek.¹⁷

Igen jelentős a belföldi befolyásuk is. Az államháztartás több exponense, a különböző társ- és vegyesvállalatok több tisztségviselője tartozik közvetlenül hozzájuk. Ilyenek pl. a Ruhrkohle-konzern, a Metallgesellschaft (Degessa-konzern, a Messerschmid-Bölkow-Blohm repülőgépkonzern, a VFW-Fokker és így tovább).

A koncentráció fő formái:

1. A lukratív nagyvállalatok részvényeinek tömeges felvásárlása.
2. „Nagy fúziók” – tehát kartellszerű kooperációs kapcsolatok létesítése.

A fentiekből következik, hogy a fináncstőke stratégiája az NSZK-ban a nemzetközileg strukturált ipari konsernek kialakítására irányul, elsősorban a „vezető” iparágakban. (Pl. a vas-, acél-, vegyipar, gépgyártás, járműgyártás, színesfémipar stb.) (Lásd 2. sz. melléklet.)

W. Spröte és G. Hahn megállapítása szerint a fináncstőke stratégiájának realizálhatóságát azzal lehet magyarázni, hogy a nyugatnémet állam a „Wegbereiter” szerepét játszotta és játssza ma is. A megállapítás teljesen jogos, különösen akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy 1961 óta bel- és külföldi szervezetek egész sora szolgálja ezt a célt, a gazdaság vagy az ideológia területén. (A mai napig 103 ún. Goethe-Institut működik az öt kontinensen, amelyek a német „gazdasági és kultúrscsoda eredményeit” propagálják stb.)

A neokolonialista gazdasági expanzió bázisa az igen fejlett német állammonopolista kapitalizmus. „A német monopolstőkének ma olyan bázisa van, amely sok szempontból erősebb, mint a fasizmus idejében volt.”¹⁸

A gazdasági és politikai hatalom „egysége” az imperialista államok közül – minden válságjel ellenére – leginkább az NSZK-ban testesül meg, ami azt jelenti témánk szempontjából, hogy az államháztartás újrafelosztási funkciójánál fogva, óriási anyagi támogatásban részesíti a fináncstőkét. A fináncstőke gazdasági potenciálját felhasználva külföldi terveinek megvalósításába kezd, felhasználva két tényezőt: a korábban bemutatott kollektív neokolonialista módszert (EGK, Szövetség a Haladásért stb.) és az állam előkészítő tevékenységét. Ez implicite a szocialista vilárendszer és a fejlődő világ elszakításának a tervét is jelenti a tőke számára, „természetes” profitérdekeken túl, amely „hosszú távon épp oly fontos, mint a honvédelem”. W. Schulz, a DEMAG elnökségének tagja nem rejti véka alá a fináncstőke fő célját: „Ennek a fejlesztési segélynek karitatív jellege nincs. Ennek politikai oka van, mégpedig az, hogy ezeket az országokat (fejlődő országokat! Kiem. I. D.) és ezzel magunkat is megvédjük a kommunizmustól.”¹⁹

Az NSZK neokolonializmusa 1968–69-ben érte el azt a szintet, amit korábban idézett programjában meghirdetett; a legnagyobb tőkeexportőr lett a tőkés világban. (A hosszú lejáratú tőkeexport 1969-ben 23 030 Mo. DM-et ért el, amelyből 21 139 Mo. DM a magángazdaságé volt. Közli: BMWS, Tagesnachrichten vom 11. 2. 1970.)

A német fináncstőke tehát újra ott van a legnagyobb imperialista hatalmak között, segédkezet nyújtva a nemzetközi imperializmusnak a tőkés kizsákmányolástól úgy is sokat szenvedett fejlődő világ neokolonialista „piacgazdaságában”. Ennek jelentőségét dr. W. Guth, a Deutsche Bank volt elnöke, a következőkben foglalta össze:

1. A külföldi tőkebefektetés az új piacok feltárásának és a régi megtartásának legbiztosabb eszköze.
2. A tőkebefektetés saját nyersanyagbázis biztosításának lassan egyetlen lehetősége.
3. A külföldi termelés alkalmat nyújt a különböző „know-how” és a nemzetközi tőke machinációinak a megismerése.

A neokolonializmus egyik legexaktabb megfogalmazását kaptuk meg a Deutsche Bank egykori elnökétől, s ha országának gyakorlati politikáját vizsgáljuk, akkor statisztikai adatok segítségével, a politikai szakirodalom anyagával bizonyítani tudjuk, hogy a Kruppok utóda nemcsak frázisokat mondott. Már 1967-ben 1140,4 Mrd MD „fejlesztési segélyt” nyújtott az NSZK, ebből 546,8 Mo. DM volt az állami tőke.²⁰

A „fejlesztési segélyt”, vagy lényegét tekintve a nyugatnémet tőke, expanzióját főként 15 nagy konzern bonyolítja le, amelyek közül néhány ma már késztermékének több mint felét külföldön állítja elő. Elsősorban alacsony munkabéru országokban, vagy ott, ahol nagy nyersanyagforrásokat azonnal lehet hasznosítani. Vannak alacsony vámmal csalogató fekete afrikai országok (Csád, Nigéria stb.), vagy éppen a törvényhozás kedvező a tőkeelhelyezésre. Ezek egyben a tőke hasznosításának legfontosabb feltételei is.

Mindezt az NSZK a következő régiókban igyekszik biztosítani monopóliumainak:

1. Európai kapitalista országok – az EGK-en belül és kívül.
2. Észak-Amerika (a legnagyobb részvénytőkével, 1,6 Mrd DM-mel!).
3. A latin-amerikai országok (pl. Brazília 1 Mrd DM-mel).

Az egyes nagyvállalatok főbb érdekszférái:

1. IG–Farben–Nachfolger Bayer: Belgium, USA, Kanada, Brazília, Spanyolország.
2. BASF-konzern: USA, Kanada.
3. Hoechst: Franciaország, Nagy-Britannia, Hollandia.
4. Flick és VW: Brazília, Argentína, Chile stb.

A külföldi konkurensekhez képest a nyugatnémet vállalatok alaposan megerősödtek az utóbbi években. Szerepük megerősödésük arányában a kapitalista világ szemében egyre nő, a fejlődő világ népeinek szemében egyre csökken.

A neokolonializmus gazdasági eszközökkel is politikát akar teremteni, a kapitalista habitus politikáját és a fejlődő világ a rendelkezésére álló politikai eszközökkel kíván gazdaságot, de önálló, imperialista behatolástól mentes, független gazdaságot teremteni. Ebben kell a fejlődő világot segíteni.

Összességében megállapítható, hogy az imperialista és fejlődő országok közötti kapcsolat a 70-es években válságos szakaszhoz érkezett. Ennek jegyei:

1. Az imperializmus politikai, katonai veszteségei, amelyek óvatosságra kényszerítik az agresszió erőit.
2. A fejlődő országok gazdasági erőfeszítései, az önálló nemzetgazdaság létrehozásának igénye, ellentétek forrásává vált, mert a fejlődő országok új „világ-gazdasági rendszer” bevezetését sürgetik, amely nem kedvez a profitszerzésnek.
3. A fejlődő országok többségében kapitalista fejlődés ment végbe, de ez nem jelent „megbízható” neokolonialista alapú társ kapcsolatot a fejlődő országok és a fejlett tőkés országok között. A nemzeti függetlenség és szociális előrelépés programját együtt kell megvalósítani. Ennek alapfeltétele: a külföldi tőke kikapcsolása.

Az ellentmondás a tőke törekvései, céljai és az azt elősegítő „képzési segély”, „fejlesztési segély” stb. címszó alatt megjelenő, alapjában neokolonialista módszer; azaz a profitérdekeket kifejező tartalom és a „demokratikusabb” színezetű, de a tartalmat megváltozott körülmények között is kiszolgáló módszer között van. Ez az ellentmondás bizonyítja a neokolonialista expanzió taktikájának tarthatatlanságát az új világpolitikai és gazdasági történetet jobban figyelembe vevő imperialista stratégián belül, amelynek végcélja önmagában is irreális: egy reakcióssá vált, élőködő, de még nagy gazdasági erővel rendelkező társadalmi és világrendszer megmentése.

III. JEGYZETEK

- [1] John F. Kennedy: Dämme gegen die Flut. Reden und Erklärungen. Herausgegeben von John W. Gardner. Frankfurt, Hamburg 1964. 47. old.
- [2] Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. 163. k. 1. f. 1951. febr. 23. old.
- [3] A. Gorz: Zur Strategie der Arbeiterbewegung im Neokapitalismus. 3. unveröff. Auflage. 1968. Sammlung „res novae“. – Veröffentlichungen zur Politik, Wirtschaft, Soziologie und Geschichte. 51. kötet. Frankfurt am Main 1968. (Közli dr. Gerhard Juckenburger ea. 4. old.)
- [4] V. I. Lenin: Werke, 31. k. Berlin, 1959. 230. old.
- [5] Internationale Beratung der kommunistischen und Arbeiterparteien. Moskau, 1969, 40. old.
- [6] S. A. Tjulpanov: Politische Ökonomie und ihre Anwendung in den Entwicklungsländern. Verlag Die Wirtschaft. Berlin 1972. 56. old.
- [7] P. Friedländer, G. Liebscher: Neokolonialismus ohne Maske. Staatsverlag der DDR, Berlin 1974. 8. old.
- [8] J. L. Schmidt: Die Entwicklungsländer. Ursprung, Lage, Perspektive. Verlag, Die Wirtschaft, Berlin 1974. 11. old.
- [9] P. Friedländer, G. Liebscher: Neokolonialismus ohne Maske. Staatsverlag der DDR, Berlin 1974. 11. old.
- [10] F. H. Ulrich: Strukturveränderungen in der Wirtschaft. Tübingen, 1973. 13. old.
- [11] Gert Von Paczensky: Wieviel Geld für die „Dritte Welt“? Bonn, 1972. 97. old.
- [12] Der Pearson-Bericht. Bestandaufnahme und Vorschläge zur Entwicklungspolitik. Wien–München–Zürich, 1969. 147. old. (Megj.: Pearson-jelentés alatt a Világbanknak készült jelentést értjük, amely az egykori kanadai miniszterelnök vezetésével az imperialista államok eddigi „fejlesztési segélypolitikájáról” íródott.)
- [13] IPW–Forschungshefte 1974/4, 33–34. old. T. Fortune Chicago, 1963. aug. 140. old. és 1973. szept. 204. old.
- [14] IPW–Forschungshefte 1973/4. BRD–Monopole auf Kurs zu internationalen Dimensionen. 91–104. oldalig.
- [15] IPW–Forschungshefte 1973/4. ua. 110–11. oldalig.
- [16] K. Marx: Das Kapital. MEW 23. k. 12. old.
- [17] IPW–Bericht. 1973/4 ua. 51. oldal.
- [18] W. Ulbrichts Referat und Entschliessung der 11. Tagung des ZK der SED. Diets-Verlag, Berlin 1961. 95. old.
- [19] Wirtschaftsdienst. 1960. Heft 1. 14. old. „Die Rolle der Grundstoffindustrie bei der Industrialisierung von Entwicklungsgebieten“. 14. old.
- [20] Marxistische Blätter 2. sz. Für Probleme der Gesellschaft, Wirtschaft und Politik. Frankfurt am Main, 8. évf. 1970. márc.–ápr. 54–55. oldal.

IV. MELLÉKLET

1. sz. melléklet

Tart.: Az NSZK ötven legnagyobb forgalmú ipari csoportja illetve konzernje 1970-ben.

Szám	Konzern neve	Forgalom Mo. DM-ben	Foglalkoztatottak száma a bányászatban és feldolgozó iparban
1.	Konzerngruppe I. G. Farben–Nachfolger	37790*	426,5*
	Ebből: Bayer-Konzern	12540*	152,5*
	BASF-Konzern	12000*	112,0*
	Hoechst-Konzern	13250*	162,0*
2.	Konzerngruppe Thyssen-Mannesmann	19155*	198,9*
	Ebből: Thyssen-Konzern	12423*	106,9*
	Mannesmann-Konzern	6730*	92,0*
3.	Flick-Gruppe	18950*	229,0*
	Ebből: Daimler–Benz-Konzern	11835*	145,1*
4.	Volkswagen-Konzern	15837*	189,3*

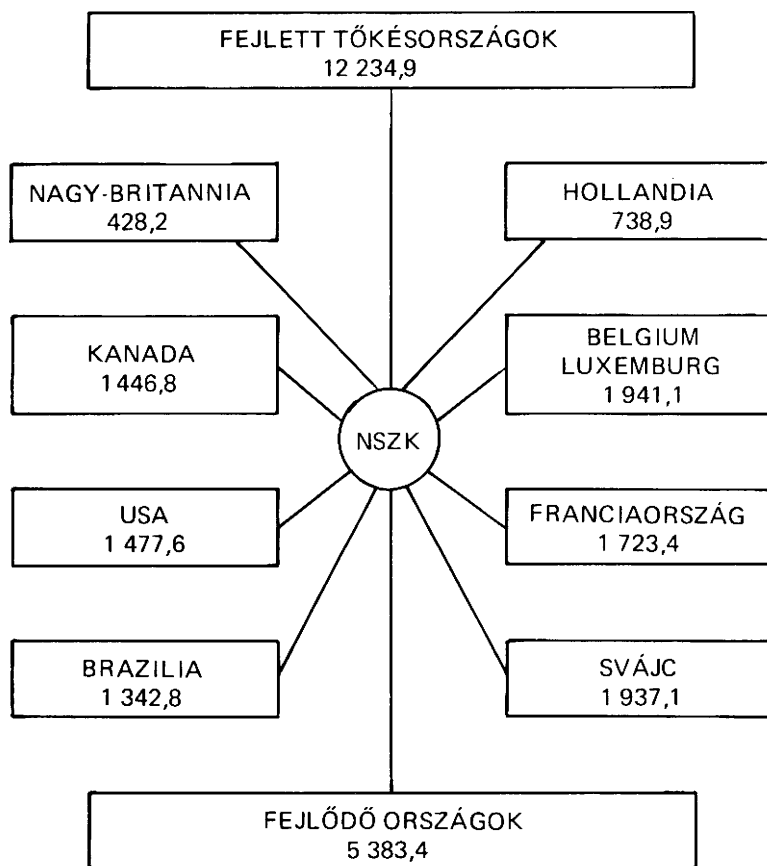
Szám	Konzern neve	Forgalom Mo. DM-ben	Foglalkoztatottak száma a bányászatban és feldolgozó iparban
5.	Siemens-Konzern	14200*	330,0*
6.	AEG–Talafunken-Konzern	10341*	201,8*
7.	Ruhrkohle-Konzern	7479*	186,0*
8.	Hoesch-Konzern	7017*	72,2*
9.	Konzerngruppe Metallgesellschaft/Degussa	6890*	59,2*
	Ebből: Metallgesellschaft-Konzern	3893*	39,8*
	Degussa-Konzern	2997*	19,4*
10.	Krupp-Konzern	6233*	82,8*
11.	Klöckner-Konzerngruppe	5701*	78,9*
12.	Bosch-Konzern	5500*	119,5*
13.	Esso AG. Hamburg (Standard Oil of NJ. USA)	5274	5,2
14.	RWE-Konzern	5260	34,3
15.	Haniel Konzern	5179*	101,1*
16.	Adam Opel, Rüsselsheim: (General Motors-Konzern USA)	5129*	56,9
17.	Rheinstahl-Konzern	4766	70,2
18.	Ford-Werke AG. Köln (Ford-Konzern USA)	4643	53,4
19.	Deutsche Shell AG. Hamburg (Royal Dutch/Shell Konzern, brit-holland)	4586	5,8
20.	Univeler-Konzern, Niederlande Grossbritannien	4453	45,1
21.	Quandt-Konzern	4161*	70,4*
22.	Salzgitter-Konzern	4096	48,4
23.	Reemtsma-Konzern	3783	6,4
24.	British Petroleum-Konzern (Grossbritannien)	3240	5,4
25.	Henkel-Konzern	3200	32,0
26.	Konzerngruppe Wolf/Stumm	3143	36,9
27.	IBM Deutschland GmbH, Hamburg (IBM-Konzern, USA)	3067	22,5
28.	Philips-Konzern (Hollandia)	2797	44,6
29.	Deutsche Texaco AG. Hamburg (Texaco-Konzern, USA)	2738	8,5
30.	Veba-Konzern	2697	19,1
31.	BAT. Zigaretten-Fabriken GmbH, Hamburg (Britisch-American-Tobacco-Konzern, Grossbritan.)	2420	4,7
32.	Glanzstoff AG, Wuppertahl (AKZO-Konzern, Holl.)	2300	28,6
33.	Röchling-Konzern	2170	32,9
34.	Brinkmann-Konzern	2061	5,3
35.	Oetkar-Konzern	1900	25,0
36.	Brown, Boveri Cie, Mannheim (BBC-Konzern, Schweiz)	1888	38,5
37.	Standard Elektrik Lorenz AG. Stuttgart (ITT-Konzern, USA)	1117	35,8
38.	VIAG-Konzern	1680	22,7
39.	Continental Gummi-Konzern	1591	28,1
40.	ARBED-Konzern (Luxemburg)	1588	33,8
41.	DEMAG-Konzern	1520*	27,4*
42.	Mobil Oil AG. Hamburg (Soconil Mobil Oil-Konzern, USA)	1475	2,3
43.	Saarbergwerke-Konzern	1367	29,1

Szám	Konzern neve	Forgalom Mo. DM-ben	Foglalkoztatottak száma a bányászatban és feldolgozó iparban
44.	Pressag-Konzern	1270	19,5
45.	Freudenberg-Konzern	1251	14,8
46.	Babcock Wilcox (Grossbritannien)	1198	21,4
47.	Metzeller-Konzern	1193	24,9
48.	Grundig-Konzern	1105	28,7
49.	Carl-Zeiss Konzern	1050	33,9
50.	Boehringer-Konzern	1040	15,0

A *-gal jelzettek a külföldi- és leányvállalatok, valamint a részvénytársaságok adatait is tartalmazzák! (IPW-Berichte im. 110-111. oldal.)

2. sz. melléklet

Az NSZK közvetlen külföldi tőkebefektetései (1969-70. 17618,3 Mo. DM*)

*Bundesanzeiger. 1970. máj. 6. Bonn. – Újabb adatok szerint a közvetlen tőkebefektetések 1970. június 30-ig elérték a 19,3 Mrd DT-t. Közli: Der Imperialismus der BRD. Berlin, 1973. 437. old.